

بسم الرحمن الرحيم

جغرافیای پزشکی

مؤلفین:

دکتر پژمان اسماعیلی

فرزانه کریمی پور

با مقدمه

دکتر مصطفی معین

رئیس انجمن آسم و آلرژی ایران

رئیس کرسی یونسکو در سلامت

اسماعیلی، پژمان، ۱۳۴۵ -	سرشناسه
جغرافیای پزشکی/مولفین پژمان اسماعیلی، فرزانه کریمی پور.	عنوان و نام پدیدآور
اصفهان: جهاد دانشگاهی، واحد اصفهان، ۱۳۹۳.	مشخصات نشر
۳۰۰ص: مصور، جدول.	مشخصات ظاهری
ویراست ۲	فروست
۹۷۸-۶۰۰-۳۱۸-۰۴۰-۶	شابک
فیبا	وضعیت فهرست نویسی
جغرافیای پزشکی	موضوع
کریمی پور، فرزانه، ۱۳۵۹ -	سهم افزوده
جهاد دانشگاهی. واحد اصفهان	شناخته افزوده
RA ۷۹۲ ج ۵ الف / ۱۳۹۳	رده بندی کنگره
۶۱۴/۴۲	رده بندی دیسی
۳۶۵۵۰۰۹	شماره کتبشناسی

جغرافیای پزشکی

دکتر پژمان اسماعیلی - فرزانه کریمی پور	نویسنده
انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان	ناشر
اول	نوبت چاپ
۳۹۴	تاریخ نشر
۳۰۰	تیراژ
تعداد صفحات	تعداد صفحات
نگار	لیتوگرافی / چاپ / صحافی
محمد نیکزاد	مدیر تولید
محمدعلی نریمانی	طرح جلد و صفحه آرایی
۱۶۰۰۰ تومان	قیمت
۹۷۸-۶۰۰-۳۱۸-۰۴۰-۶	شابک

مواکز پخش:

- اصفهان: (۱) انتشارات جهاد دانشگاهی واحد اصفهان ۰۳۱-۳۶۶۸۰۰۶۲
 (۲) علم گستر سپاهان: ۰۳۱-۳۲۲۱۹۹۷۹
 تهران: (۱) انتشارات جهاد دانشگاهی (دفتر مرکزی) تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۷۶۲۶
 (۲) کتابیران: ۰۲۱-۶۶۵۶۶۵۰۹-۱۸
 (۳) دانشیران: ۰۲۱-۶۶۴۰۰۲۲۰

www.jahadbookshop.ir

پایگاه اینترنتی

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام و یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

به نام خداوند علیم

مقدمه: دکتر مصطفی معین

استاد دانشگاه علوم پزشکی تهران

رئیس انجمن آسم و آلرژی ایران و صاحب کرسی یونسکو در آموزش سلامت

از گذشته‌های دور، نسبت میان جغرافیا و یا به عبارت دیگر رابطه تنگاتنگ عوامل محیطی، طبیعی و اجتماعی با سلامت و بیماری از آن و جامعه به عنوان یک واقعیت، کم‌وبیش مورد توجه طیبیان، حکیمان و دانشمندان بزرگی چون بقراط و ابن سینا قرار داشته است. به ویژه از یک‌صد سال قبل به این طرف، با پیشرفت علوم و فنون پزشکی، به کن شدن بیماری‌های حاد عفونی و واگیردار، نقش عوامل اجتماعی و جغرافیایی در بروز و شریع بیماری‌های مزمن و غیر واگیردار بیش از گذشته خود را نشان می‌دهد. در واقع زمینه‌های اثری، ژنتیک و مستعد کننده بیماری و عوامل خطرزای محیطی، سبک زندگی و نیز نظام‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، در یک تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متقابل، موجب بروز بیماری‌های مختلف و شیوع و شدت یافتن آن‌ها می‌گردد. در عصر حاضر، افزایش شیوع بیماری‌های مزمنی چون آسم و آلرژی، خودایمنی، سرطان، سکته قلبی، مغزی، بیماری قند، افزایش فشارخون و اختلال روان در میان همه بیماری‌ها از علل اصلی کاهش کیفیت زندگی، ایجاد ناتوانی و مرگ و میر و تحمیل هزینه‌های عظیم به بیماران، خانواده‌ها و نظام سلامت کشورها هستند. طی همین یک‌صد سال اخیر، اهمیت دانش جغرافیا و عوامل محیطی در ارتباط با تأمین و حفظ سلامت و یا بیماری در فرد و جامعه بیش از هر زمانی به اثبات رسیده است. در این زمان نقش عوامل جغرافیایی و عوامل اجتماعی تعیین کننده سلامت (SDH)، چون سطح آموزش، سطح درآمد و اشتغال، ساختار خانواده، دسترسی به خدمات شهری، کرامت و منزلت اجتماعی، تبعیض و بی‌عدالتی، ساختار حکومت و نظام سیاسی - اجتماعی، بهداشت محیط زیست، گرم شدن اتمسفر و تغییرات آب و هوایی، سوانح و بلایای طبیعی، تماس با عوامل خطرزای محیطی، شبکه‌های اجتماعی و نهادهای مدنی، حمایت و تأمین اجتماعی، نظام بهداشت و درمان و پیشگیری، دسترسی به اطلاعات، سرمایه اجتماعی و جهانی شدن (تجارت، فرهنگ، فرار مغزها) در تحقق رفاه و امنیت انسان و جامعه سالم مورد مطالعه و توجه ویژه

مجامع علمی و سیاست‌گذاری بین‌المللی مانند سازمان جهانی بهداشت (WHO) و یونسکو (UNESCO) قرار گرفته است.

درواقع مناسبات متقابل انسان و محیط در دانش جغرافیا، با دو بخش اصلی جغرافیای طبیعی و جغرافیای انسانی، نظریه‌ها و شاخه‌های متفاوتی از این اندیشه را در سطح جهان پدید آورده است که یکی از نوین‌ترین آن‌ها شاخه جغرافیای پزشکی است.

این شاخه جغرافیا با تأکید بر ارتباط میان عوامل محیطی و سلامت انسان به‌عنوان اولین نظریه‌های علمی آغاز گردید و گستره آن روزبه‌روز طی سده اخیر فزونی یافت. امروزه با توسعه و تلفیق جغرافیای طبیعی، انسانی از یک‌طرف و علم طب که حافظ سلامتی انسان‌هاست از طرف دیگر، این ضرورت احساس می‌شود تا زمینه‌های ارتباط نهادمند و ارگانیک آن‌ها بیشتر در نظر گرفته شود. به همین دلیل توجه و نگرش سیستمی و ساختاری به علم جغرافیا و به‌ویژه جغرافیای پزشکی می‌تواند به انفجار علمی نوینی در زمینه سلامت اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی منجر شود و زمینه‌های مناسب برای ارتقاء بهداشت محیط، پیشگیری اولیه از بیماری‌ها و تأمین سلامت انسان‌ها را فراهم نموده و مؤثرترین راهبردهای دستیابی به عدالت اجتماعی، امنیت و رفاه و در یک کلام توسعه همه‌جانبه و پایدار را نتیجه دهد.

این کتاب به‌عنوان مقوله‌ای مفید و کاربردی در جغرافیای پزشکی با رویکرد توسعه انسانی و با گرایش‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، کالبدی و خطوه اقتصادی سعی دارد تا نگرش سیستمی جغرافیای پزشکی را به‌عنوان یک نقش‌هشداردهنده، زمینه‌ساز توسعه و پیشرفت مطرح نماید و آن را به‌عنوان عامل مؤثری در پیشگیری از عوامل خطرزا و سالم‌سازی شرایط محیطی و انسانی در نظر گیرد. موفقیت بیش‌ازپیش مؤلف محترم جناب آقای دکتر پژمان اسماعیل‌زاده را در تلاش‌های ارزشمند علمی و طی نمودن این مسیر خوش‌فرجام از درگاه خدای بزرگ خواستارم.

دکتر مصطفی معین

رئیس انجمن آسمان‌پزشکان ایران

و

کرسی یونسکو در آموزش سلامت

مقدمه مؤلفین

حمد و سپاس خدایی را که تمام عالم به معرفت او عارف است و به عنایت بی‌علت او واقف، خداوندی را شاکریم که بشر را آفریده و به او قدرت اندیشیدن داده و توانایی‌های بالقوه را در وجود انسان قرار داده و او را امر به تلاش و کوشش نموده و راهنمایی را برای هدایت بشر فرستاده است.

جغرافیای پزشکی گستره مهمی است. زیرا به فهمیدن مسائل سلامتی کمک می‌کند و به حفظ سلامت افرادی که فاکتورهای جغرافیایی که بر آن‌ها اثر می‌گذارد کمک می‌کند. جغرافیای پزشکی با فعل و انفعالات و تعاملات محیط انسانی و تأثیر این تعاملات که روی سلامت عمومی است در رابطه است. درست است که عواملی همانند ارتفاع، دوری و نزدیکی، دریا، رطوبت و خشکی، هوا و آب و هوا، طول و عرض جغرافیایی، نسیم و وزش بادهای و دماها عامل در تغییرات طبیعی عوامل محرکی برای سلامتی و تعادل و یا بیماری و تعارض می‌باشند. اما بر اساس مفهومی که در کتاب گذشته (جغرافیای پزشکی، تعاریف، مفاهیم و ساختارها) ذکر نمودیم و آن مبحث جغرافیای زیست‌محیطی مطرح شده بایستی رویکردی نو به موضوع جغرافیای پزشکی داشته و آن را با نشانه‌های سازمانی و سیستمی مورد توجه و کنکاش قرار دهیم. در جغرافیای نرماتیک که پیش‌زمینه جغرافیای رفتاری تعیین کرده بودیم و در مثلث جغرافیای سلامت واقع شده بود "به آنچه بود پرداخته می‌شد نه آنچه هست"

این تعریف ذهن انسانی را متبادر با موضوعی می‌سازد که جغرافیای پزشکی را باید جغرافیای سیستمی و سازمانی بدانیم و براساس آن به نقش زنده، فعال، پویا و هدفمند بودنش توجه ویژه شود. به ساحت اساتید بزرگانی همچون مرحوم استاد گنجی پدر ناب علم جغرافیا که یاد و راهش پر رهرو باد و دکتر مشیری، دکتر مهدوی، دکتر آسایش، دکتر مصطفی معین و پروفسور کردوانی و بقیه اساتید و بزرگان جغرافیا درود و سلام می‌فرستیم.

تشکر می‌نماییم از راهنمایی‌ها و تشویق‌هایی که والدین و عزیزانی که در تمام سختی‌های زندگی همراه و یاور ما بوده‌اند و با صبوری ما را همراهی نموده‌اند.

در پایان جای دارد تا از زحمات افراد زیر به‌صورت مشخص یاد کنیم:

خانم مریم بهرامی در باب اقتصاد کشاورزی خصوصاً خرما، خانم مهندس لیلا خدایی در باب زمین‌شناسی پزشکی، خانم فرزانه عباسی و آقایان حامد نبی‌افجندی و ابراهیم دوراهکی و تمامی دانشجویان، فرهنگیان و عزیزانی که ما را در تألیف کتاب یاری نموده‌اند و همچنین از خانم طیبه قربانی همکار فرهنگی اداره آموزش و پرورش استان گلستان تقدیر و تشکر می‌نماییم. تقدیم باد به ساحت مقدس حضرت بقیه‌الله (عج) که وجودش نعمت تمامی است بر جامعه انسانی.

انشاء الله

دکتر پژمان اسماعیلی

فرزانه کریمی پور

فهرست مطالب

فصل اول: تاریخچه جغرافیای پزشکی

۱۳	جغرافیای پزشکی چیست؟.....
۱۴	جغرافیای پزشکی چه محدوده‌ای را دربرگیرد؟.....
۱۶	خاستگاه جغرافیای پزشکی.....
۱۸	سرگذشتی کوتاه از زندگینامه علمی سرمدگان جغرافیای پزشکی.....
۲۰	سیر جغرافیای پزشکی در ایران.....

فصل دوم: آنچه در حیطه علم جغرافیای پزشکی بایستی بدان توجه شود

۲۳	مفاهیم جغرافیا.....
۲۷	مکاتب ماندگار جغرافیا.....
۲۹	تنظیم شرایط محیطی، معماری و ارتباط آن با سلامت محیطی.....
۳۰	معماری ایران.....

فصل سوم: مفاهیم قدیمی با رویکرد نو

۳۵	روستا و روستانشینی با رویکردی نو.....
۳۵	تعریف لغوی روستا.....
۳۶	تعریف روستا از نظر جامعه‌شناسان.....
۴۴	جغرافیای شهری و شهر سالم.....
۴۷	ونیز ایتالیا.....
۴۷	اصل پایداری.....
۴۹	فرایبورگ آلمان.....

فصل چهارم: زیرشاخه‌های مرتبط با جغرافیای پزشکی

۵۷	گردشگری و نقش آن در سلامت امنیت.....
۵۸	اکوتوریسم.....
۵۹	گردشگری روستایی.....

۶۰	گردشگری کشاورزی
۵۲	گیاه پزشکی
۶۳	جغرافیای اقتصادی
۶۵	تاریخچه خرما
۶۷	نقش خرما در سلامت
۶۸	سطح زیر کشت خرما در کشور

فصل پنجم: زمین شناسی پزشکی

۷۴	مقدمه
۷۸	ارتباط زمین شناسی با جغرافیای پزشکی
۷۹	ساختار درون زمین شناسی پزشکی
۸۰	لزوم بررسی های زمین شناسی امور بهداشتی
۷۳	چرا زمین شناسی برای سلامتی مهم است؟
۸۷	چرا جغرافیا برای سلامتی مهم است؟
۸۸	نقش زمین شناسی عناصر در سلامتی
۹۱	نقش ژئوشیمی عناصر در سلامتی
۹۴	شیمی کانی های کلیدی برای تشخیص سوره توریم عنصر
۹۴	توزیع عناصر در سنگ ها
۹۷	توزیع عناصر در خاک ها
۱۰۰	چرخه بیوژئوشیمیایی
۱۱۳	خطرات عناصر جزئی و کمیاب
۱۳۷	نگاهی نو به زمین شناسی پزشکی

فصل ششم: نگاهی به پراکندگی برخی بیماری ها

۱۳۹	سلامت
۱۳۹	بیماری
۱۳۹	تأثیر آب و هوا در بیماری های مزمن
۱۴۱	جرم
۱۴۲	جرم و اقلیم
۱۴۸	بوم شناسی سیاسی و سلامت
۱۵۰	جغرافیای سلامت
۱۶۸	آسم
۱۶۹	هپاتیت
۱۷۱	هموفیلی
۱۷۲	سرطان
۱۷۳	ام. اس
۱۷۴	ایدز

۱۷۵	 سالک
۱۷۶	 پوسیدگی دندان
۱۷۹	 ضرورت انجام کار
۱۸۱	 ساختار طبیعی - کولوژیکی
۲۰۰	 نتیجه گیری

فصل هفتم: آلودگی

۲۰۳	 آلودگی
۲۰۴	 اقلیم و آلودگی
۲۰۵	 فاضلاب ها
۲۱۱	 آب آلودگی و دلایل آلودگی
۲۱۲	 خاک و آلودگی
۲۱۵	 هوا و دلایل آلودگی
۲۱۸	 محیط زیست
۲۱۹	 نگاهی به فیلم Home
۲۵۹	 فائو
۲۳۲	 تحلیل و ترسیم جلسه ۲۰۱۱ دوران آفریدای جنوبی
۲۳۳	 تنوع زیستی

فصل هشتم: پیوند اخلاق و جغرافیای پزشکی

۲۳۹	 پیوند اخلاق و جغرافیای پزشکی
۲۳۹	 پیوند اخلاقی انسان با محیط زیست
۲۴۲	 مفاهیم و نظریات
۲۵۱	 نقش اخلاقی و اجتماعی نهادهای مدنی
۲۵۶	 اصول مشترک اخلاقی انجمن های اسلامی

فصل نهم: رویکردی نو بر جغرافیای پزشکی

۲۷۱	 ساختار
۲۷۵	 جغرافیای آینده شناسی و آینده شناسی جغرافیایی
۲۷۷	 ساختار کالبدی
۲۸۰	 ساختار اجتماعی
۲۸۵	 ساختار اقتصادی
۲۹۰	 ساختار سیاسی
۲۹۲	 ساختار فرهنگی